

Miloš Tul

Nekateri vidiki razvoja trenerskega kadra v italijanskem zamejstvu

Analiza ožjih strokovnih vidikov razvoja športnih kadrov v sklopu narodnostne skupnosti Slovencev v Italiji je izredno kompleksen izziv. Tak je predvsem zaradi specifičnega zgodovinskega, družbeno-političnega in sociološkega okvira zamejstva.² Pomen in vloga telovadbe, pozneje športa, sta bila namreč z zgodovinsko oziroma kronološkega vidika različna tako po poziciji kot podobi in značaju. To je bilo opazno v zamejski družbi in v odnosu do širšega okolja nasploh.

Namen tega prispevka je kontekstualizirati vlogo in pomen t. i. figure trenerja oz. strokovnjaka ter njegovo razvojno pot znotraj tako večplastnega gibanja, kot je šport v zamejstvu, od prvih samostojnih korakov v zgodnjih petdesetih letih do preloma stoletja.

V analizo je bilo zajeto obdobje od zgodnjih petdesetih do poznih devetdesetih let. Razlog za to je predvsem v dejstvu, da so prve korake telovadnega gibanja pri nas (zlasti obdobje med vojnama in takoj po njej) pogojevali bistveno drugačni dejavniki.³ V tem najzgodnejšem obdobju našega športa je namreč zelo težko govoriti o stroki, kot jo razumemo danes.

Poznejše obdobje (po letu 2000) pa zaznamuje šport, ki temelji na povsem različnih družbenih predpostavkah in funkcijah; zato danes izobraževanje in usposabljanje trenerjev temeljita na elementih sodobnega (klasičnega) izobraževanja in potekata po značilnih poteh posameznih panožnih zvez⁴ ter po številnih možnostih, ki jih danes omogoča digitalna tehnologija oziroma druge oblike izobraževanja.

Namen tega prispevka je izpostaviti nekaj najvplivnejših dejavnikov, ki so prispevali k oblikovanju strokovnega profila zamejskega trenerja, in njegovo razvojno pot v nekaterih najbolj priljubljenih športnih panogah (odbojka, nogomet, košarka in namizni tenis),

čeprav imamo v zamejstvu bogato tradicijo tudi v številnih drugih športnih disciplinah (atletika, jadrnanje, kotalkanje, smučanje itd.).

K sodelovanju je bilo povabljenih nekaj zamejskih strokovnjakov z dolgoletnimi izkušnjami in kompetentnostjo. Intervjuji so bili posneti; bistveni zaključki, so bili vneseni v besedilo posredno ali neposredno. Intervjuvanci so bili: Ivan Peterlin (intervjuvan 17. 5. 2023, prof. telesne vzgoje v pokoju, predsednik Zveze slovenskih športnih društev v Italiji, nekdanji odbojarski trener, dobitnik Bloudkove plakete leta 1996), Učo Jurkič (18. 5. 2023, nekdanji odbojarski trener), Aldo Rupel (22. 5. 2023, profesor telesne vzgoje v pokoju, publicist, raziskovalec, dobitnik Bloudkove plakete leta 1989), Sergio Tavčar (24. 5. 2023, nekdanji košarkarski trener, športni novinar, publicist in komentator, dobitnik Bloudkove plakete leta 2005), Branko Lakovič (5. 6. 2023, nekdanji košarkarski trener, publicist, dobitnik Bloudkove plakete leta 1995), Franko Drasič (7. 6. 2023, prof. telesne vzgoje v pokoju, nekdanji odbojarski trener, dobitnik Bloudkove plakete leta 2002), Dario Frandolič (15. 6. 2023, nogometni trener, publicist, učitelj zgodovine in slovenskega jezika v pokoju), Milan Micussi (16. 6. 2023, nogometni trener) in Sonja Milič (20. 6. 2023, prof. telesne vzgoje v pokoju, trenerka namiznega tenisa, dobitnica Bloudkove plakete leta 1978).

Petdeseta leta – rojstvo športnih društev v zamejstvu

Po mnenju intervjuvancev je bil za to obdobje seveda najbolj značilen narodnostni moment oziroma občutek pripadnosti, ki so ga takratni telovadci-športniki izkazovali do zamejske narodnostne skupnosti in do jezika.⁵ Načeloma so intervjuvanci poudarjali zelo slabe izhodiščne in materialne razmere⁶, ki so se izboljšale šele s

²Uporabljam širše uveljavljen pojem zamejstvo v smislu teritorialne definicije prostora, kjer živimo pripadniki slovenske narodnostne skupnosti v Italiji (po letu 1954)

³Obdobje sokolstva in prve korake telovadbe pri nas zelo podrobno opisujejo avtorji, kot so B. Pavletič, A. Rupel, M. Šušteršič, M. Pahor in drugi.

⁴Dandanes so programi izobraževanja in usposabljanja trenerjev določeni na evropski ravni (npr. UEFA za nogomet); programi državnih panožnih zvez se opirajo na smernice evropskih listin.

⁵Rupel: »Ključen je bil naš manjšinski kalup.«

⁶Jurkič: »Telovadili smo v leseni baraki, ki je stala na sedanjem parkirišču stadiona 1. maja. Ta baraka je nenadoma zgorela. (...) Preselili smo se na odprto telovadišče, točno na mestu, kjer je zdaj zgrajena povezava med glavnim objektom na stadionu 1. maja in sedanjim balonom.«

pridobitvijo novih vadbenih prostorov in telovadnega orodja⁷ ter s tem povezano temeljno organizacijo.

Kljub družbenemu razkolu, ki ga je povzročil Kominform/Informbiro,⁸ so člani takratnih telovadnih društev premostili politične in ideološke razmere ter začeli oblikovati skupen zamejski telovadni (pozneje športni) prostor. Intervjuvanci so si edini, da so bili v tistem kontekstu odločilni delo in prizadevanja prof. Bojana Pavletiča,⁹ čigar nenadomestljivo vlogo so intervjuvanci opisali z izbranimi besedami. V tem pogledu ga upravičeno jemljemo kot ključno figuro za rojstvo športa v zamejstvu. Organizacija športnih dogodkov v tem obdobju je pripomogla k oblikovanju bodočega organizacijskega in trenerskega kadra naših športnih društev.

Posebej pomemben dejavnik, ki je značilno opredelil to obdobje, je izpostavil Rupel,¹⁰ in sicer vprašanje tehničnega izrazoslovja (športna terminologija). Pri tem posebej omenja vlogo prvih telovadnih učiteljev¹¹ ter sistematizacijo in opredelitev tehničnega izrazoslovja. To so v nadaljevanju še utrdili posamezniki, ki so se vračali s študija fizikulture. Lahko trdimo, da je usvojitve enotnih izrazoslovnih temeljev pomenila bistveni prispevek k opredelitvi telovadbe (pozneje športa) kot samostojne in specifične panoge¹² v zamejskem prostoru, v katerem smo v zgodnjih petdesetih letih imeli že nekaj nogometnih, košarkarskih in odbojarskih športnih društev (Rupel, 1981).

■ Osemdeseta in devetdeseta leta – potreba po kakovostni nadgradnji kadra

Razvoj strokovnih kadrov v zamejski odbojki

Jurkič in Peterlin menita, da so bila prva povojna odbojarska leta dokaj skromna, zlasti v smislu materialnih in kadrovskih pogojev, vendar z neverjetnim navdušenjem in občutkom narodnostne pripadnosti. To je bilo skupno prav vsem panogam.

Odbojarska skupina pri Boru¹³ (Trst) je začela vadbo po iniciativi Pavletiča¹⁴ in se kaj kmalu razvila v odbojarsko velesilo na trža-

⁷Jurkič, Rupel: »Dvorana v prostorih Narodnega doma pri Sv. Ivanu in dvorane na stadionu 1. maja, ki smo si jo takrat delili z gledališkim krožkom. To pridobitev je omogočila prosveta.« Rupel: »Dotlej smo uporabljali Stergarjevo orodje, ki mu je služilo ob pripravi Balkanijade. Novo Elanovo vadbeno orodje nam je pridobila Tončka Čok, pravi factotum prosvete.«

⁸Rupel: »Posledice Kominforma so se kazale na vseh ravneh naše družbe.« Jurkič: »Kljub velikim težavam smo vseeno poskušali delovati čim bolj pluralno. Mislim, da nas je ta drža zaznamovala.«

⁹Dobitnik Bloudkove nagrade leta 1987 (nagrado je sicer odklonil) (Šušteršič, 2013).

¹⁰Rupel: »Izvirno slovensko izrazje sem uveljavljal desetletja na šolah do covida, še posebej na jezikovnih delavnicah s pomočjo psihomotoričnih pristopov v otroških vrtcih in osnovnih šolah v Gorici, Romjanu, Ronkah, Sovodnjah, Doberdolu in Špetru. Tudi na tečajih za učiteljice. V tržaško okolje me niso nikoli povabili.«

¹¹Rupel: »Prvi učitelji so vzpostavili osnovne terminološko-izrazoslovne temelje. Omenil bi svojega prvega učitelja telovadbe v prostorih Narodnega doma pri Sv. Ivanu v Trstu tovariša Čajota ter nenadomestljivega doprinosila Miloša Stergarja.«

¹²Drasič: »Prof. Pavletič mi je bil v veliko pomoč, ko sem končal študij v Rimu in se zaposlil na slovenskih šolah na Tržaškem. Ves študij sem namreč opravil v italijanskem jeziku, slovenskega izrazoslovja sploh nisem poznal« (Šušteršič, 2013).

¹³Drasič: »Prvi nastop še neregistrirane skupine odbojkarjev so sestavljali (Nova Gorica, srečanje proti Novi Gorici, maj 1960).« Glej Slika 1.

¹⁴Rupel: »Prof. Pavletič je predlagal, da bi odbojko uvedli kot dopolnilo k telovadbi, saj je smatral, da bi lahko bila odbojka odlična vsebina za razvoj nekaterih motoričnih pomanjkljivosti, zlasti gibljivosti ramenskega obroča.«

škem ozemlju, tako na moškem kot ženskem področju. Peterlin, Rupel, Drasič in Jurkič enotno omenjajo vlogo prof. Pavletiča kot odločilni dejavnik za ustanovitev in razvoj prvih strokovnih kadrov na Tržaškem, saj je v tistem obdobju zbral okrog sebe nekaj bodočih odličnih trenerjev, na katerih je slonela zamejska odbojka v naslednjih letih.¹⁵

V nadaljnji razvojni fazi odbojarskega gibanja je bil v tržaškem zamejstvu izredno pomemben prispevek Jurkiča, o katerem Drasič meni, da ga lahko zanesljivo štejemo za prvega trenerja odbojke v zamejstvu.¹⁶

Po mnenju Peterlina, Rupla in Drasiča je bil zatem ključen povratak študentov fizikulture, ki so se po opravljenem študiju¹⁷ vrnili v domače vrste ter dejansko oblikovali jedro bodoče zamejske odbojarske stroke.¹⁸ Peterlin izpostavlja posledično uveljavitev t. i. jugoslovanskega (vzhodnega) modela igre, ki je bil takrat vodilni na svetovni ravni, ter vzpostavitev stikov z vele mojstri takratne slovenske in jugoslovanske odbojke.¹⁹ Peterlin meni, da se je tam začela »era mladih zamejskih odbojarskih trenerjev«, kljub razlikam pri njihovem pogledu na odbojarsko igro.²⁰ Iz Ljubljane je namreč prihajala vizija o odbojki, ki temelji na telesni pripravi, medtem ko je bil pri tisti iz Rima poudarek na tehniki.

Peterlin, Rupel in Jurkič posebej omenjajo sodelovanje z bolj razviti odbojarskimi srenjami v matici z uveljavljeno odbojarsko tradicijo kot izredno pomemben dejavnik za razvoj odbojarskega gibanja v zamejstvu: OK Fužinar,²¹ Ravne na Koroškem, in OK Salonit,²² Nova Gorica (ženske), ter Kanal (moški).

Drasič, Jurkič, Peterlin in Rupel omenjajo kot zelo pomembne tečaje v Rovinju,²³ ki so bili organizirani v sodelovanju s takratno Visoko šolo za telesno kulturno iz Ljubljane (v nadaljevanju: VŠTK). Peterlin meni, da »je bila tam dejansko združena vsa odbojarska smetana iz tistih časov«. Prvi tečaj za odbojko v Rovinju je bil leta 1959. Po-

¹⁵Peterlin: »U. Jurkič, F. Vitez, V. Miot, M. Šušteršič in drugi.«

¹⁶Drasič: »Klasična figura trenerja v tistem začetnem obdobju sploh ni obstajala. Pomagali smo si sami. Najprej je treninge vodil U. Jurkič, ki je imel izkušnje iz tržaškega Libertasa. Torej lahko rečemo, da je bil prvi odbojarski trener pri Boru in v zamejstvu. Obenem tudi moj mentor. Ob prihodu k Boru sem povabil nekaj svojih sošolcev: G. Neubauerja, S. Veljaka in R. Skrinjarja. Dejansko je ta skupina sestavljala ogrodje bodoče borove odbojarske ekipe (...) dobro se spominjam prijateljskih tekem po bližnji okolici, zlasti na Goriško, kjer smo odigrali vrsto srečanj z Olympio, ki jo je ustanovil M. Kraner.«

¹⁷Peterlin: »Prof. F. Drasič, ki je več kot 50 let bil steber zamejske odbojke, in seveda tudi prof. G. Furlanič, ki je v zamejstvo vnesel veliko novega in inovativnega, ima velikanske zasluge za razvoj zamejske odbojke.«

¹⁸Drasič: »Zamejci so nas sprejeli z velikimi pričakovanji in navdušenjem. Bistveno bolj mlačno nas je sprejela italijanska odbojarska srenja. Vendar smo se pozneje uveljavili in nekateri med nami so redno predavali na odbojarski zvezi. Sam sem več let tudi vodil deželno selekcijo U16.«

¹⁹Peterlin: »Že prof. Pavletič se je opiral na docenta Ada Klotičnika. Potem pa še U. Jurkič in G. Furlanič, ki sta črpala znanje trenerjev v vrhu t. i. jugošole: Adolf Urnaut, Štefan Filipančič, po zaslugi G. Furlaniča vzpostavili stike tudi z Viktorjem Krevslom. Ob teh vele mojstrih so zrasi še G. Neubauer, D. Pertot in S. Ušaj ter številni drugi.«

²⁰Peterlin: »Kot zanimivost lahko dodam, da me je na rovinjskih tečajih prof. Ulaga vedno spraševal o tem, kaj delamo in kakšni so učni načrti na rimskem ISEF.«

²¹Štefan Filipančič (Ravne na Koroške, OK Fužinar).

²²Peterlin: »Na Goriškem bi omenil doprinos Vojka Jakopiča pri razvoju naših klubov Vala in Olimpie ter Jožeta Ceja, ki je dal ogromno goriški odbojki ter bil obenem avtor zajetne publikacije z odbojarsko vsebino (priročnik).«

²³V Rovinju je Drasič uspešno opravil izpit za inštruktorja odbojke (23. 9. 1961) pri komaj 16 letih starosti. Že naslednje leto je treniral mladince pri Boru.

Slika 1: Prva neuradna skupina, maj 1960. Z leve: Učo Jurkič, Mario Šušteršič, Adriano Pavlica, Flavio Posega, Franko Drasič, Jure Jurinčič, Vojko Cesar, Anton Dovgan. (iz osebnega arhiva F. Drasiča)

tem so si tečaji sledili vsako leto v priredbi Bora in odbora Slovenskih športnih iger, udeležilo se jih je od 20 do približno 100 tečajnikov (Rupel, 1981). Tečaji v Rovinju so bili neprecenljive vrednosti za kakovostno rast najboljših športnikov in za njihovo povezanost.²⁴

Trenerji iz držav nekdanje Jugoslavije so se pojavili tudi v zamejski odbojki, a mogoče ne tako izrazito kot pri drugih panogah. Drasič posebej omenja priznanega trenerja Edija Dolinška iz Maribora, ki je eno leto vodil združeno ekipo Meblo.²⁵

■ Razvoj strokovnih kadrov v zamejskem nogometu

Frändolič ugotavlja, da gre iskati nastanek nogometne panoge na Goriškem v obdobju pred prvo svetovno vojno. Iz dokumentov namreč izhaja, da je bilo takrat aktivno društvo Jugoslavija. Po mnenju Frändoliča je takrat nekaj naših ljudi (zlasti študentov in obrtnikov), ki so v obdobju avstro-ogrske monarhije redno obiskovali prestolnice te države (Dunaj, Praga, Budimpešta), v naše kraje prineslo prvo žogo in s tem prve zametke nogometne igre. Ne smemo prezreti dejstva, da je bilo takrat podonavsko območje zibelka nogometnega pristopa, znanega kot *podonavski nogomet* (*Calcio Danubiano*). Gre za nogomet, ki je združeval moč in kondicijo, a ni zanemarljivo dejstva, da ima nogometna igra tudi estetsko vrednost.

Frändolič nadaljuje: »Tudi v Vidmu, Trstu in Tržiču se je že pred prvo svetovno vojno igralo nogomet. A šele po prvi vojni je prišlo do velikega razmaha te panoge z ustanovitvijo tudi slovenskih društev: na Goriškem, recimo, društvo v Mirnu. Fašistični režim je seveda to prepo-vedal, obenem pa se je nogomet zelo razvil v italijanskih vaseh onkraj

²⁴Leta 1970 so v Rovinju potekali tečaji za odbojko, košarko, nogomet in namizni tenis (Rupel, 1981).

²⁵Drasič: »Dolinšek je bil izredno kompetenten trener, a se je v tistem slučju pokazalo kot odločilno dejstvo, da je bilo poznavanje domačega igralskega kadra dokaj pomanjkljivo, tako kot tudi poznavanje tukajšnje prevladujoče športne miselnosti. Prav s tega vidika smo domači trenerji izrekli nekaj več. V tržaškem zamejstvu so trenirali tudi Jurman (Sokol) in Zvonko Brožič (Bor).«

Soče in v Furlaniji. Pravzaprav so ga igrali v vsaki vasi. Iz naših krajev je tako v predvojnem kot povojnem obdobju prihajalo veliko igralcev, ki so igrali v številnih italijanskih društvih.

(...) Pomemben razvojni impulz je nogomet v naših vaseh dobil s prihodom angloameriške vojaške uprave. V Doberdobu, Sovodnjah in Štandrežu ter onstran meje je prišlo do organizacije moštev, ki so delovala in tekmovala v okviru Zveze društev telesne vzgoje ali UCEF.²⁶ V naših krajih je veliko društev pripadalo tej zvezi in ne italijanskemu Coniju.²⁷

(...) Utrdila se je vez z italijanskimi naprednimi društvi, ki niso izpostavljala zgolj italijanskost, ampak so vabila v svoje vrste tudi slovensko govoreče talentirane igralce. Kljub različni politični ureditvi se povezanost med našim za-

mejskim prostorom in kraji onkraj meje ni nikoli pretrgala. Tam je postopoma začel prevladovati drugačen in v nekem smislu naprednejši način vadbe v vseh športnih disciplinah, tudi v nogometu. Ta t. i. podonavski stil je vplival tudi na jugoslovanski prostor.²⁸

V določenem trenutku se je pojavila potreba po nadgradnji obstoječega stanja in po višje kvalificiranih kadrih. Tako je tudi na Goriškem v poznem povojnem obdobju in seveda tudi pozneje delovala skupina trenerjev-vaditeljev iz sosednje Jugoslavije oziroma Slovenije. Frändolič meni, da je bil vadbeni proces trenerjev t. i. jugošole strokovno veliko bolj napreden od italijanskega načina treniranja: manj oportunističen in usmerjen v učenje tehnično-taktičnih prvin.²⁹ Značilno je bilo, da so trenerji iz jugoslovanskega prostora večji del vadbenega procesa uporabljali žogo, kar denimo takrat ni bilo značilno za trenerje iz italijanskih nogometnih krogov. Italijanski trenerji so zanemarljivo različne igralne oblike, kar pa je karakteriziralo trenerje, ki so prihajali iz jugoslovanskega strokovnega prostora. Zelo podobnega mnenja je tudi Micussi. Omenil je radikalne razlike med takratnim jugoslovanskim in italijanskim pristopom do učenja nogometne igre, ki se je kazal predvsem v konservativnosti in orientiranosti na rezultat, čemur so sledili italijanski trenerji.³⁰ Za razvoj nogometne stroke v zamejstvu je treba omeniti vsaj dve osebnosti, ki sta v sedemdesetih in osemdesetih letih predavali oz. delovali v našem širšem prostoru – to sta bila dr. Branko Elsner in dr. Zdenko Verdenik, ki je celo treniral mlajšo ekipo pri NK Bor.

²⁶Unione dei circoli educazione fisica.

²⁷CONI Comitato olimpico nazionale italiano. Zanetti Lorenzetti, A. (2018). Sport e guerra fredda in Venezia Giulia: 1945-1954, Rovigno, Centro di ricerche storiche Rovigno.

²⁸Frändolič: »Vpliv t. i. podonavskega nogometa – slednjega gre ločiti na praški, dunajski in madžarski stil – je bil odločilen za razvoj stroke v številnih evropskih državah. V glavnem so nekateri kakovostni trenerji na Tržaško in Goriško prihajali iz tega nekdanjega skupnega prostora.«

²⁹Frändolič je pri bazoviški Zarji treniral Lučo Pertič (Koper), pozneje v vrstah doberdobske Mladosti pa Dušan Uranič iz Vrtojbe.

³⁰Micussija (Breg, sezona 1969-1970) sta trenirala tako G. Colaussi kot P. Pasi-nati. Oba sta bila kot igralca svetovna prvaka z reprezentanco Italije (1938) in v nadaljevanju več let trenerja v italijanskih poklicnih ligah. Micussija je pri bazoviški Zarji treniral tudi Lučo Pertič.

Pomemben metodološki premik na mladinski ravni se je v zamejstvu zgodil v devetdesetih letih zaradi širjenja nove praktične metode dela za razvoj nogometne tehnike, znane kot *Coerverjeva metoda*. Za širjenje in osmišljanje te metode v zamejstvu je najbolj zaslužen Frandolič (daljši čas tudi koordinator za mladinski nogomet na Goriškem), ki je usvajanju te metode posvetil dober del življenja. Glede na vztrajno delo Frandoliča v zamejstvu, v Sloveniji in ne nazadnje tudi pri številnih italijanskih klubih Furlanije - Julijske krajine lahko rečemo, da je ta specifični metodološki pristop zaznamoval več generacij mladih nogometašev.³¹

Frandolič pripisuje pomembno vlogo pri pretoku nogometnih znanj in izkušenj med državama tudi igralcem (amaterjem in poklicnim nogometašem), ki so kdaj koli obogatili naše nogometno okolje.

Na Tržaškem so se naša nogometna društva soočala z izjemno nogometno tradicijo mesta.³² Kot primerjavo lahko navedemo primer Brežana Gianfranca Vegliacha, ki je v letu 1967 prestopil v ekipo Tevere Roma in pozneje v slavni Torino (1969). Bil je tudi državni reprezentant.

Kopica uveljavljenih trenerjev iz nekdane Jugoslavije je nedvomno zapustila pomemben pečat ne le v pojmovanju nogometne igre, temveč tudi v oblikovanju trenažnega procesa.³³ Posledica tega je bil večji poudarek na načrtovanju procesa treninga in iskanju enotnega modela igre; kot posebnost na področju mladinskega nogometa na Tržaškem v polovici devetdesetih let bi lahko omenili zelo uspešno obdobje poudarjenega strokovnega sodelovanja med trenerji zamejskih mladinskih ekip na Tržaškem, za katerega lahko rečemo, da je bil prvi poskus vzpostavitve enotnega modela igre na mladinski ravni med zamejskimi mladimi nogometaši.³⁴

Slika 2: Wim Coerver in Dario Frandolič (iz osebnega arhiva D. Frandoliča)

³¹Več o konceptualni utemeljitvi Coerverjeve metode v: Frandolič, D. (2023). *Moj magični nogomet*. Kulturni dom, Gorica.

³²Triestina se je v sezoni 1947–1948 uvrstila na drugo mesto v italijanski A-ligi; tržaška Ponziana je leta 1950 nastopala v italijanski C-ligi.

³³Salih Softić (iz Tuzle, Bosna), Vinko Hafner, Karlo Valdevit, Ivan Marjon, Lučo Pertič, Ivan Patarić in R. Žeželj (vsi iz Kopra in okolice), dr. Zdenko Verdenik in dr. Marko Pocrnjič (iz Ljubljane), Dušan Uranič, Ivan Faganel, Stojan Kravos (z Goriškega). V naslednjih letih tudi drugi.

³⁴Trenerji M. Štoka, S. Kravos, R. Žeželj in M. Tul so poskusili vnesti enoten model igre v mladinskih ekipah posameznih društev (Breg, Zarja, Primorje, Bor). Omenjene ekipe so v tistem obdobju (sezona 1995–1996) začele vzpostavljati conski način branjenja, ki je bil takrat na Tržaškem še nepoznan. Teoretična in praktična izhodišča jim je posredoval takratni trener NK Nove Gorice Milan Miklavič.

Razvoj strokovnih kadrov v zamejski košarki

Tavčar umešča začetek košarke v zamejstvu v sredino šestdesetih let in omenja kot daleč najbolj zaslužno osebnost za njen razvoj Branka Lakoviča.³⁵ Temu je v dogovoru s prof. Pavletičem uspelo uvrstiti košarko v program Športnih iger, pozneje pa je začel oblikovati prvo (formalno) košarkarsko ekipo v zamejstvu pri Boru (9. 9. 1965), katere trener je bil prav Lakovič.³⁶ Vzporedno je na Opčinah začel oblikovati prvo skupino mladih košarkarjev Savo Špacal, ki je študiral v Ljubljani.

Lakovič je poznal tržaškega novinarja in trenerja Attilia Frizzattija,³⁷ ki je bil po njegovem mnenju iniciator košarke v Trstu. Slednji je bil po drugi svetovni vojni zaposlen v zavezniški upravi in je Lakoviču približal osnove ameriške košarke. Pomemben korak pri oblikovanju lastnega košarkarskega znanja je Lakovič opravil s obiskom košarkarskega kampa v ZDA (1973–74), ki ga je vodil slavni Oscar Robertson (Springfield, Massachusetts).³⁸

Tavčar postavlja prve stike z jugoslovansko stroko v leto 1969, in sicer v čas enotedenskega kampa na Opčinah, ki ga je organiziral takratni predsednik Poleta Egon Kraus. Ta je na Opčine povabil Milutina Pavloviča.³⁹ Sledila je povratna enotedenska izmenjava poletovcev v Ljubljano (na Kodeljevem).

Pomemben mejnik pri trenerskem izobraževanju v zamejstvu je bil leta 1970, ko je skupina bodočih zamejskih trenerjev sodelovala na izobraževanju v organizaciji Košarkarske zveze Slovenije v kraju Seča⁴⁰ (Portorož).

Leta 1976 je Lakovič navezal stike s Petrom Brumnom in mu predlagal vodenje komaj ustanovljenega Jadrana.⁴¹

Tavčar utemeljuje poznejši prihod jugoslovanskih trenerjev v zamejstvo nekoliko drugače. Po njegovem mnenju se je tržaško-zamejska košarkarska stvarnost bistveno razlikovala od denimo odbojkarke,⁴² saj je košarka na Tržaškem imela v predvojnem in povojnem obdobju zelo močno tradicijo⁴³ in ni izrecno potrebovala strokovne pomoči od zunaj. Do stikov z jugoslovansko košarkarsko srenjo je po njegovem mnenju prišlo bolj zaradi naravne težnje po izmenjavi mnenj in sodelovanja s slovenskim zaledjem kot zaradi pomanjkanja tehničnega znanja.

Tako Lakovič kot Tavčar ugotavljata, da je jugoslovanske trenerje zaznamoval čisto poseben pristop. Jugoslovanski model igre

³⁵Tavčar: »Dobesedno, Branko Lakovič je bil naš guru, košarkar v duši in telesu.«

³⁶Lakovič: »Pod silo razmer, ker ni bilo drugih ...«

³⁷Lakovič: »Ustanovil je društvo Hausbrandt. Večkrat so igrali v Jugoslaviji, kjer je spoznal velikane jugoslovanske košarke: Borisa Kristančiča (factotuma Olimpije), Aco Nikolića, Ranka Žeravico itd. M. Novosel je med drugim imel predavanja za tržaške trenerje na stadionu 1. maja.« <https://www.slo-sport.org/novica/umrl-attilio-frizzati-velik-prijatelj-nase-košarke/>

³⁸Zaradi podobnosti življenjskih izkušenj v sklopu značilnih manjšinskih problematik sta se Lakovič in Robertson spoprijateljila.

³⁹Milutin Pavlovič, takratni dekan in predavatelj na VŠTK ter trener ljubljanske Olimpije.

⁴⁰V letu 1972 je tečaj vodil Janez Drvarič, ki je v sezoni 1992–1993 vodil Jadran v B-ligi.

⁴¹Pozneje so Jadran trenirali še Jože Splichal, Andrej Žagar in Janez Drvarič.

⁴²Tavčar: »V istem zgodovinskem obdobju je bilo odbojkarstvo gibanje v zamejstvu še v povojih, razen izjem seveda.«

⁴³Tržaška Ginnastica Triestina je bila od leta 1930 do leta 1941 petkrat državni prvak z moško člansko ekipo, od leta 1930 do leta 1958 pa šestkrat z žensko člansko ekipo.

Slika 3: Sezona 1969–70, Bor, D-liga: stojijo z leve: trener M. Mari, P. Starc, S. Ambrožič, R. Kralj, A. Sirk, B. Fabjan; čepijo z leve: A. Rudes, I. Sancin, A. Zavadlal, S. Tavčar in B. Lakovič (30 let naše košarke, B. Lakovič)

je obenem predstavljal model,⁴⁴ ki se je uveljavljal v zamejstvu. Zaznamovale so ga karakteristike stvarnosti, bistvenosti, iskanja smisla in doslednosti s filozofijo igre. Po celotni Jugoslaviji se je igrala enotna košarka, obstajal je torej enotni model igre. Tavčar izpostavlja razlike z italijanskim modelom igre,⁴⁵ ki so bile takrat več kot očitne.

Ta specifičnost zamejske košarke je po Tavčarjevem mnenju trajala do konca prve legendarne generacije Jadrana (okrog leta 90). Razlog je bil v tem, »da se je menjal ustroj, družba, vrednote, odnosi ..., še posebej se je pri mlajših trenerjih razvojenel tisti jugoslovanski pridih košarke, ki je zdaj dejansko homogenizirana«.

■ Primer namiznega tenisa – ŠK Kras

Sonja Milič se je ob drugih športnih zvrsteh (odbojka in atletika) opredelila za namizni tenis in je postala duša društva Kras, ustanovljenega leta 1961. Svoje prve igralske korake je opravila pod mentorstvom trenerja Edija Bole, ki je osnove treninga namiznega tenisa spoznal na skupinskih treningih v takratni Jugoslaviji.⁴⁶

Njen primer je poseben, saj je svojo izobraževalno pot opravila na takratni VŠTK v Ljubljani,⁴⁷ vzporedno pa nastopala za italijansko državno reprezentanco. O takratnem italijanskem namiznoteniskem okolju Miličeva pravi, da »se je razvilo šele v zadnjih 20 letih,

⁴⁴Tavčar: »Podpisani, Lakovič in P. Starc pri Kontovelu smo se opirali na jugoslovanski model igre.« Lakovič: »Velik poudarek je bil na igri v napadu. Dejansko nikoli ni bilo manj kot 80 točk.«

⁴⁵Tavčar: »Italijanska košarkarska šola se je opirala na natančno kopiranje ameriškega modela (...) prodali dušo Amerikancem ...«

⁴⁶Bole: »Učili smo se od starejših in izkušenejših igralcev.« (Farneti idr., 2011).

⁴⁷Milič: »Na VŠTK sem usmerjala namizni tenis. Moji mentorji so bili priznani Hudec, Osmanagić in drugi.«

prej je bilo bolj sad improvizacije ali pa je temeljilo na izkušnjah tujih trenerjev. Med slednje uvrščam Jožeta Urha, ki je v Italiji igral več let, potem pa postal tudi trener italijanske mladinske reprezentance. Zanesljivo je vnesel v italijanski koncept dela karakteristike jugoslovanske šole. Italija je takrat zaostajala pri osnovnih elementih normalnega procesa treninga. Bolj so se pozneje Italijani zgledovali po Švedih – in potem odvisno od trenerja, ki so ga imeli. Tudi Štencej je bil trener v državnem centru v Fiuggiju⁴⁸ in je vnesel elemente jugoslovanskega namiznega tenisa v devetdesetih letih. Bistvena razlika je bila v tem, da so Italijani do namiznega tenisa gojili bolj sproščen odnos, kot neke vrste prostočasna dejavnost, medtem ko smo bili mi vzgojeni na podrobno učenje tehnike in na tekmovalnost. Kakorkoli, v današnjem športu je kakovostni preskok možen le s pomočjo uveljavljenih profesionalnih figur.«⁴⁹

Po vrnitvi v Trst je delo nadaljevala v domačem društvu Kras. Izpopolnjevalne tečaje je opravljala tako v Italiji kot Jugoslaviji (Sloveniji).

■ Zaključek

Razvojno pot so prvi strokovni kadri v zamejstvu v zgodnjih petdesetih letih načeloma začeli v zelo skromnih materialnih pogojih, kar je bilo seveda značilno za tiste čase, a z neizmerno ljubeznijo do športa, slovenskega jezika in narodne pripadnosti. Jezik in identiteta sta po mnenju intervjuvancev ključni dejavniki.⁵⁰

V veliki večini primerov so se takratni športniki ukvarjali z več športnimi disciplinami hkrati. Ključen element pri rasti in razvoju zamejske stroke so imele *Slovenske športne igre*, saj je v tem kontekstu njihov ustanovitelj (prof. B. Pavletič) znal hkrati spodbujati posameznike k izbiri trenerske kariere.⁵¹ Za tisto obdobje sta bila pomembna tudi vnos in sistematizacija ustrezne športne terminologije.

Prve elemente strokovnega znanja so takratni trenerji pravzaprav dobivali prek izkušenj starejših igralcev, ki so prihajali iz različnih športnih sredin, in ob sodelovanju s športno bolj razvitimi sredinami v takratni Jugoslaviji ali drugod.

⁴⁸Sonja Milič (1970): »Svoje prvo državno prvenstvo sem odigrala v kraju Fiuggi. Takrat sem živela in vadila namizni tenis v dijaškem domu v Trstu, moj lopar pa je bil dokaj izdelan. Giani Furlanič mi je posodil sodobnejši lopar zelene barve, s katerim sem postala državna podprvakinja s Krasom.«

⁴⁹Prvi poklicni trener pri Krasu je bil Miha Derganc, pozneje Matjaž Šercer, Kitajec Geke Qiang tja do Slovaka Dušana Michalka.

⁵⁰V celotnem zamejstvu (vse panoge) je bilo v letu 2022 aktivnih 63 trenerjev (17,5 %), ki ne obvladajo slovenskega jezika. Daleč največ jih je v nogometu (43 oz. 57,3 %) (Tomasetig, 2022).

⁵¹Drasič: »Vedel je [Pavletič], da se brez usposobljenih kadrov športno gibanje ne bo moglo razvijati. Zato je mlade talente pošiljal na izpopolnjevalne tečaje.« (Šušteršič, 2013).

Ključen pomen so pri oblikovanju zamejske stroke pri nas imeli seminarji (tečajji ali izmenjave) v Rovinju ali drugih krajih, ki so jih društva ali pa posamezniki organizirali v sodelovanju s takratno VŠTK iz Ljubljane in posameznimi panožnimi zvezami. Na teh seminarjih se je kalila cela generacija bodočih trenerjev v zamejstvu.

Za zamejski prostor je značilno, da so tu v različnih zgodovinskih obdobjih delovali strokovnjaki različnih geografskih okolij (Jugoslavija, Istra, Slovenija, Furlanija - Julijska krajina ...), ki so svoj doprinos uresničili z nastopanjem v našem prostoru v vlogi aktivnih igralcev ali trenerjev. Njihove izkušnje so bile bodočim zamejskim kadrom dragocena izhodiščna podlaga.

Ključen premik v kakovosti športnega gibanja pri nas so prispevali tisti zamejci, ki so se odločili za študij *fizkulture*, tako v Rimu kot v Ljubljani. Večina teh je pozneje priskrbeli zlasti zamejski odbojki trdno kadrovsko ogrodje in si za več deset let zagotovila nekakšno kadrovsko avtonomnost.⁵²

Kljub razlikam med posameznimi športnimi panogami (odbojka, košarka, nogomet, namizni tenis) in teritorialnim opredelitvam (Trst, Gorica) je bila prisotnost strokovnjakov iz takratne Jugoslavije nekakšna konstanta. V zamejstvu so svoj pečat pustili številni vrhunski trenerji, ki so zamejskemu športnemu gibanju dali poseben pridihi. Kaže, da se je t. i. jugoslovanski model najbolj izkazal v smislu uspešnosti in prepoznavnosti prav prek zlate generacije Jadranove košarkarske ekipe.

Intervjuvanci so v odnosu do zamejskega športa v prihodnosti precej zadržani. Načeloma opozarjajo na demografski upad in na stališča (vrednote), ki jih bodo bodoči trenerji zavzeli v odnosu do dela v zamejskem športnem prostoru,⁵³ na življenjski slog in vrednote⁵⁴ (miselnost) današnjih mladih⁵⁵ ter na nepogrešljivo potrebo po ustreznih profesionalnih figurah.⁵⁶

Zaradi jezikovne in narodnostne specifičnosti našega športnega prostora intervjuvanci posebej poudarjajo pomen jezika in naro-

Šolsko-športni poligon v sklopu projekta ZŠSDI; vir: slosport.org.

dne pripadnosti ter hkrati dobro strokovno podlago, ki naj bi jo imeli bodoči kadri.⁵⁷

Trenerjev oziroma vaditeljev je v društvih v zamejstvu trenutno 361 (moških 68,7 %, žensk 31,3 %) (Tomasetić, 2023); politika kadrovanja ter izobraževanja in usposabljanja kadrov je torej ključnega pomena za zadostitev potreb zamejske športne skupnosti.

V statutu sedanjega *Združenja slovenskih športnih društev v Italiji* se od vsega začetka spodbuja organizacija tečajev in seminarjev v smislu izobraževanja bodočih kadrov,⁵⁸ kar *združenje* uresničuje sistematično in v različnih oblikah (v zadnjem obdobju tudi s poučkom na novih digitalnih tehnologijah).

Zaradi omejene dolžine ima pričujoči prispevek nekatere omejitve. Izredna širina in kompleksnost izbrane teme namreč onemogočata, da bi izpostavili prav vse vidike, ki so vplivali na razvoj strokovnih kadrov v zamejskem športu (zlasti teritorialnega). Prav tako niso bili posebej izpostavljeni pomembni segmenti našega športnega udejstvovanja, na primer otroška telovadba, športna rekreacija in druge sorodne kategorije, ki neizpodbitno zaznamujejo lastnosti naše športne stvarnosti.

dr. Miloš Tul, prof. telesne vzgoje, trener,
milos.tul@gmail.com

⁵²Drasič, Peterlin, Furlanič in drugi.

⁵³Peterlin: »Čustvena vzgoja naših bodočih trenerjev. To bo odvisno od nas starejših. Sem pa pesimist zlasti z vidika demografije in tudi vse bolj žgočega ekonomskega trenutka. Recept za prihodnost je v čim bolj kakovostni stroki.« Primerjava s sedanostjo? Razlika je v navdušenju, ki je zdaj nekoliko splahnelo. Občutek pripadnosti društvu.« Drasič: »Navdušenje je povsem razvodenelo.«

⁵⁴Drasič: »Ne skrbi me bodočnost športa, skrbi me mentaliteta mladine.« Pavletič: »Skrb zaradi miselnosti naše mladine je upravičena« Primorski dnevnik, 3. 2. 2002.

⁵⁵Rupel (iz poznejšega dopisovanja): »Sedanji in prihodnji problem bo, kako spraviti dlančnike v kašetin in pognati mladež iz Botača uzbrdo do Peska v 35 minutah.«

⁵⁶Milič: »Danes je povsem nemogoče pričakovati od neprofesionalne figure totalno razpoložljivost in učinek.«

⁵⁷Iz Drasičevega poročila na občnem zboru ZŠSDI (2007) povzamamo: »Kot manjšina imamo specifične naloge in probleme. Govorimo o jeziku in narodnoobrambni vzgoji. (...) Zato je pri nas izredno važno, da trener, posebno pri mladostnikih, obvlada in govori slovenski jezik. (...) Za nas je lahko dober trener in vaditelj le tisti, ki prihaja iz naših vrst. (...) To lahko izvedemo samo tako, da iz velike mase naših igralcev in igralk skušamo dobiti tiste, ki imajo omenjene lastnosti, ter jih usmerimo v trenersko delo.«

⁵⁸https://drive.google.com/file/d/18_L-6txLpYRNHB5drCE_luRY9oBZl-HW/view